

Стеченко Д. В. // зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. – О. : ЦЕДР, 2013. 4. Кузьмін О. Р. Інноваційний потенціал країни та його оцінка / Кузьмін О. Р. // зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.– О. : ЦЕДР, 2013. 5. Поручник О. А. Інноваційна стратегія у соціально-економічному розвитку / Поручник О. А. // Економічна думка: Зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. – К., НТУ КПІ, 2013.

Bibliography (transliterated): 1. *Ministerstvo ekonomiky ta z pytan' yevropeys'koyi intehtatsiyi Ukrainy* [Elektronnyy resurs] - Rezhym dostupu: <http://me.kmu.gov.ua> 2. Zhuk M. A. *Innovatsiya strategiya u sotsial'no-ekonomichnomu rozvytku rehionu* Zhuk M. A. Ekonomichnyy prostir: Zb. Nauk. Prats'. – Zhytomyr, 2013. 3. Stechenko D. V. *Mekhanizmy derzhavnoho rehulyuvannya innovatsiynoyi diyal'nosti* Stechenko D. V. zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf. – O. : TsEDR, 2013. 4. Kuz'min O. R. *Innovatsiynyy potentsial krayiny ta yoho otsinka* Kuz'min O. R. zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf.– O. : TsEDR, 2013. 5. Poruchnyk O. A. *Innovatsiyna stratehiya u sotsial'no-ekonomichnomu rozvytku* Poruchnyk O. A. Ekonomichna dumka: Zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf. – K., NTU KPI, 2013

Надійшла (received) 04.09.2014

УДК 631.21

О.В. ПОПАДИНЕЦЬ, канд. екон .наук, доц. НТУ «ХПІ»;
Р.Л. ГЛАЗИРІН, студент, НТУ «ХПІ»

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИЧИНИ НИЗЬКОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Розглядаються причини та прояви низької інноваційної активності вітчизняної економіки у цілому та українських підприємств. Наводяться результати міжнародних економічних рейтингів та статистичні данні, що засвідчують існування серйозних проблем щодо інноваційності підприємств України. Аналізуються можливі шляхи подолання низької інноваційної активності вітчизняних виробників.

Ключові слова: інноваційна активність, конкурентоспроможність, нематеріальні активи, фінансування інновацій, науково-дослідні роботи

Вступ. Сьогодення характеризують три фундаментальні факти, які потребують системного розгляду у взаємозв'язку між собою. По-перше, відбувається формування потужної хвилі перманентних інновацій. Сьогодні інновації перетворились на потік з колосальним впливом на все соціально-економічне життя суспільства. Відбиває цей факт такі вже загальноприйняті терміни, як «економіка інновацій», «економіка знань», «нова економіка». Між тим інновації, перетворившись на самостійну продуктивну силу, формуються відповідно з сучасними нормами і тенденціями економічного розвитку. По-друге, спостерігається різке зростання невизначеності майбутнього і, як наслідок, зменшення його прогнозованості. Довгострокові прогнози сьогодні,

© О.В. Попадинець, Р.Л. Глазирін, 2014

як правило, не збуваються і, отже, втрачають свій сенс. По-третє, прискорюється темпи життя, що проявляється у збільшенні темпів зростання багатьох економічних ринків та розвинених країн світу. Прикладом є швидкість поширення по світу інтернет-послуг. У цьому зв'язку виникає нагальна необхідність вивчення інноваційної активності як рушійної сили безпрецедентного прискореного розвитку нових ринків.

Аналіз останніх досліджень і літератури. Дослідженню проблем і шляхів підвищення конкурентоспроможності та проведення модернізації економіки України, її галузей та окремих підприємств присвятили свої роботи: Гесць В., Ілляшенко С., Квасюк Б., Расвнєва О., Семиноженко В., Палиця С., Федуллова Л., Федоренко В.Г. та ін. Разом з тим ці роботи присвячені стратегічним напрямкам інноваційного розвитку підприємств, галузей та національної економіки загалом, тоді як на тактичному та оперативному рівні управління підприємством практично відсутні теоретичні, методичні та практичні розробки щодо посилення інноваційної активності, як основного засобу забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних виробників.

Мета дослідження, постановка задачі. Метою статті є виявлення причин, проявів, наслідків та шляхів подолання заниженої інноваційної активності вітчизняної економіки у цілому та українських підприємств.

Матеріали досліджень. Аналіз наукової літератури дозволив виділити основні фактори, що перешкоджають розвитку інноваційного потенціалу підприємств у цілому та вітчизняних підприємств тощо. Ці чинники можна розділити на дві групи: зовнішні і внутрішні. До зовнішніх належать:

1. невизначена державна політика в галузі розвитку інновацій; відсутність або недосконалість законодавчої бази, що регулює інноваційну діяльність, брак чіткого визначення понять в інноваційній сфері, що створює розбіжності при дослідженнях і впровадженні інноваційних проєктів;

2. відсутність фінансової допомоги інноваційно-орієнтованим підприємствам; довгостроковість інвестиційних вкладень, високі ризики, великі витрати на розробку і впровадження інновацій, тривалий термін їх окупності, високий відсоток банківського кредиту – все це обмежує можливості зовнішнього фінансування, а власних коштів на інновації у підприємств бракує.

3. нестійка економічна ситуація: в країні знижується рівень визначеності довгострокових перспектив розвитку, ускладнюється хід маркетингових досліджень та виявлення потреб на інноваційний продукт чи технологію.

До внутрішніх перешкод розвитку інновацій на підприємстві відносять:

1. високий знос технологічного обладнання, відсутність сучасної виробничої бази для розробок;

2. на підприємствах бракує фахівців в галузі реалізації нововведень, здатних керувати інноваційною діяльністю на всіх рівнях;

3. відсутній ефективний організаційно-управлінський механізм розвитку інноваційної діяльності;

4. не розроблена система мотивації персоналу та система розвитку працівників і безперервного навчання;
5. невідповідність бізнес-моделі підприємства інноваційній стратегії;
6. відсутня модель кооперації з науково-дослідними центрами та іншими підприємствами, що здійснюють інновації;
7. наявність «феномена опору інноваціям» як з боку керівництва підприємств, так і функціональних виконавців.
8. не налагоджена узгодженість між інноваційною стратегією і культурою підтримки інновації [8].

Ці фактори тісно пов'язані між собою та формують інноваційну пасивність суб'єктів господарювання. Вона визначається двома основними чинниками: станом інноваційного потенціалу підприємства та ефективністю системи управління інноваціями. Зовнішнє середовище може як обмежувати, так і сприяти інноваційному розвитку. Інноваційну активність (чи неактивність) підприємств країни відбивають наступні показники:

- питома вага підприємств, що впроваджують інновації;
- питома вага реалізованої інноваційної продукції;
- кількість освоєних інноваційних видів продукції;
- кількість впроваджених нових технологічних процесів (у т.ч. маловідходних та ресурсозберігаючих).

На загальні проблеми функціонування підприємництва (у тому числі і інноваційного) в Україні вказують результати світових рейтингів: за Глобальним інноваційним індексом Україна у 2014 р. посіла 63-є місце з 110, що є найвищим показником за всі роки [3]. Згідно зі звітом 2013-2014 рр. Всесвітнього економічного форуму за рівнем конкурентоспроможності Україна мала 84-є місце з 148 країн, опустившись за рік на 11 позицій через бюрократизм і відсутності прозорості інституціональної структури країни [4]; у 2014 р. за рейтингом економічної свободи – 155-е з 178, що відповідає стану «придушеної економіки» [5].

Невтішні висновки міжнародних рейтингів підтверджуються реальними показниками економічних результатів українського бізнес-сектора. Так, скорочується число малих і середніх фірм, частка зайнятих у них, що свідчить про олігополізацію економіки. У першому півріччі 2014 р. порівняно з аналогічним періодом 2013 р. кількість збиткових підприємств відносно їх загальної кількості зросла на 3,5 % і становила 45,4%. У січні-червні 2014 року порівняно із січнем-червнем 2013 р. збиток підприємств зріс у 3,9 разу – до 295 млрд. грн. Найбільше зростання збитку відбулося у галузях операцій з нерухомістю, науковій діяльності, організації харчування [6]. При цьому кількість збиткових великих і середніх підприємств в Україні в січні-березні 2014 р. склала вже 50% від загального числа проти 45,3% за аналогічний період 2013 р. Зменшуються обсяги реалізації продукції. Весь річний товарний експорт України фактично дорівнює річному високотехнологічному

виробництву міста Чикаго. Інноваційна складова нашої економіки – менше 4%, тоді як в Нікарагуа – 5%, в Китаї – 28%, в Сінгапурі – 50% [7].

Продуктивність праці в реальному секторі не відповідає світовим стандартам. Продуктивність праці в Україні в 2 рази нижче, ніж в Росії, в 3 рази – ніж в Білорусії, в 4 рази – ніж в Європі, і в 6,5 разів – ніж в США. На думку аналітиків, щоб забезпечити темпи зростання ВВП на рівні 1998-2007 рр. необхідно підняти продуктивність праці як мінімум в 2,5 рази, тобто вийти на рівень Польщі, Туреччини, Естонії, Литви та Чилі

Спостерігається вкрай неефективне використання основних фондів, високий рівень їх морального та фізичного зносу, особливо в сфері транспорту та зв'язку, будівництва, промисловості, освіти. Більшість вітчизняних виробників інноваційно пасивні. Так, динаміка інноваційної активності промислових підприємств з 2006 по 2013 рр. стабільно низька. У розвинених країнах частка інноваційно активних виробників вище в 4-5 разів за Україну і становить 60-70% їх загального числа [9]. Так, якщо у 2000 р. інноваціями займалися більше 18% підприємств, то у 2006 р. – лише 11%, у 2011 р. – 16,8%. На 2 млрд. грн. за останній рік скоротились інноваційні витрати підприємств. Левова частка цих коштів витрачається на придбання обладнання та ПЗ (близько 60% всіх витрат) [8]. Науково-технічний потенціал України, в частині наукових організацій, кількісно скорочується: 1144 од. у 2013 р. порівняно з 1518 од. у 1998 р. Стрімко зменшується кількість науковців: з 313 тис. у 1990 р. до 77,8 тис. у 2013 р. Занизька частка обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП: 1,36% у 1990 р., 0,98% у 2006 р. та 0,81% у 2013 р. Це негативно позначається на загальному рівні інноваційності економіки. Зростання відбувається виключно за рахунок екстенсивних факторів, що закликає до оновлення матеріального і накопичення людського капіталу для втілення інновацій [9]. У 2010 р. були створені 376 передові технології, з яких 87,8% – нові для України, а 12,2% – принципово нові. Проте інтелектуальна власність не оформлена і не захищена патентами і ліцензіями. Практично не фіксується участь інтелектуальної складової у господарському обігу виробників. Ринок інтелектуальної власності не сформувався, хоча в інших країнах приносить мільярди [3, С.49]. Одночасно з спостерігається погіршення фінансової стійкості українських фірм. Зростає кількість збиткових виробників. За комплексним показником соціально-економічної ефективності найбільш відстає переробна промисловість, що характеризується найнижчою часткою оплати праці та доданої вартості у випуску (характеризує рівень технології виробництва) та високим рівнем тінізації економіки. У свою чергу, переробна промисловість забезпечує найбільший внесок у зростання випуску та доданої вартості країни, тому ефективність цього сектора багатов чому визначає загальний соціально-економічний розвиток України [4].

Висновки. Активізація інноваційних процесів в Україні на рівні держави та окремих підприємств вимагає низки заходів, серед яких:

- розвиток інфраструктури інноваційної діяльності та забезпечення ефективної підтримки інноваційного підприємництва. Для цього слід запровадити комерціалізацію результатів наукових досліджень через держзамовлення інноваційних технологій та сприяти розвитку інноваційної та інвестиційної інфраструктури (;

- впровадження системи економічних стимулів модернізації на основі технологічних інновацій. Підвищення інноваційної активності підприємств вимагає привабливих умов інноваційного інвестування. На рівні підприємства ефективна стратегія інноваційного розвитку має усувати ті слабкі сторони, які перешкоджають успішній діяльності, заважають використовувати потенційні можливості.

Список літератури: 1. Бужимська К.О. Деякі складові теоретико-методологічної бази інноваційно-технологічної модернізації / К.О. Бужимська // Доступ до електронного ресурсу: <http://www.ztu.edu.ua/ua/science/publishing/visnik/econom>. 2. Бондаренко Н.М. Напрями підвищення інноваційної активності промислових підприємств // Донбас-2020: перспективи розвитку очима молодих вчених: Матеріали V науково-практичної конференції. м. Донецьк, 25-27 травня 2010 р. – Донецьк, ДонНТУ, 2010.- 973 с. 3. Україна — на 63-м месте в Глобальном инновационном индексе среди 143 стран [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ain.ua/2014/07/21/533514>. 4. Индекс глобальной конкурентоспособности 2013-2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://export-ua.com/analitika-i-prognozy/1-indeks-globalnoj-konkurentosposobnosti-2013-2014> 5. Рейтинг стран мира по уровню экономической свободы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/index-of-economic-freedom/index-of-economic-freedom-info> 6. В Україні поби́льшало збиткових підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.meta.ua/metka>. 7. В Украине производительность труда в 4 раза ниже, чем в Европе. <http://www.segodnya.ua/economics/news/v-ukraine-proizvoditelnost-truda-v-4-raza-nizhe-chem-v-evrope-523994.html>. 8. Наука та інновації [Електронний ресурс]: Державний комітет статистики України. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 9. Демет'єв В. Чому Україна не інноваційна держава: інституційний аналіз [Текст] / Демет'єв В., Вишневецький В. // Економічна теорія. – 2011.- № – С.5-20.

Bibliography (transliterated): 1 Buzhimska KO *Deyaki skladovi theoretical metodologichnoi bazi innovatsiyno-tehnologichnoi modernizatsii* KO Buzhimska [Electronnyy resurs]. - Regim dostupu: <http://www.ztu.edu.ua/ua/science/publishing/visnikeconom>. 2 Bondarenko NM *Napryami pidvischennya innovatsiynoi aktivnosti Promyslova pidpriemstv Donbas 2020: Prospects rozviku ochima molodih vchenih: Materiali V naukovu- praktichnoi konferentsii*. m. Donetsk, 25-27 Travnja 2010 p. - Donetsk, Donetsk National Technical University, 2010.-973 p. 3 *Ukraina — na 63-m meste v Global'nom innovacionnom indekse sredi 143 stran* [Electronnyy resurs]. - Regim dostupu: <http://ain.ua/20140721533514>. 4 *Indeks globalnoj konkurentosposobnosti 2013-2014* [Electronnyy resurs]. - Regim dostupu: <http://export-ua.comanalitika-i-prognozy1-indeks-globalnoj-konkurentosposobnosti-2013-2014> 5. *Rejting stran mira po urovnu ekonomiceskoj svobody*. [Electronnyy resurs]. - Regim dostupu: <http://gtmarket.ruratingsindex-of-economic-freedomindex-of-economic-freedom-info> 6. *In Ukraïni pobilshalo zbitkovih pidpriemstv*. [Electronnyy resurs]. - Regim dostupu: <http://news.meta.ua/metka>. 7 *V Ukraine proizvoditelnost truda v 4 raza nizhe, chem v Evrope*. [Electronnyy resurs]. - Regim dostupu: www.segodnya.ua/economics/news/v-ukraine-proizvoditelnost-truda-v-4-raza-nizhe-chem-v-evrope-523994.html. 8 *Nauka ta innovatsii*. [Electronnyy resurs]. - Regim dostupu: [Derzhavniy komitet statistiki Ukraine](http://www.ukrstat.gov.ua). - [Electronnyy resurs]. - Regim dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 9 Dementev V. *Chomu Ukraïna ne Innovatsiyna derzhava: Institutsiyniy analiz* [Tekst] Dementev V. Vishnevskiy V. *Ekonomicna teoriya*. - 2011.- № - P.5-20.

Надійшла (received) 04.09.2014